

ГЛАВА ПРВА.

УВОД.

Предмет овога списка није слободна воља, већ грађанска и друштвена слобода; а то ће рећи: природа и границе власти, коју би могло извршавати друштво на појединцу. Ово је питање ретко постављано у начелу, а готово никад није свестрано претресено, али оно утиче веома јако на сва спорна питања нашег столећа, и мада је још скривено, ипак ће оно ускоро да изађе на видело, као животно питање будућности. Питање ово није тако ново, јер оно покреће човечанство још од искона, али се појављује у новим видовима, на степену развитка који је достигло садашње изображено друштво, и захтева да се другачије и темељније претресе.

Борба слободе против силе, то је значајна црта повеснице, с њом нас понајпре упознаје историја грчка, римска и енглеска. Слобода се звала у оно време, заштитом против насиља политичких власника. За ове власнике мислило се онда (изузимајући неке народне владе у Грчкој) да су по нужди супротност народу, над којим имају власт. Час је то био поглавица, час какво владајуће племе или каста, која је изводила своју власт, или из наследства или из победе, али ју је свакако извршавала на незадовољство потчињених; но ове се власти то није дотицало, а није се то ни желело, мада су се и могле оградити против овог угњетавања. Власт ова сматрала се као да је нужна, али уједно и врло опасна; као неко оружје које су власници могли употребити подједнако и против својих поданика и против спољашњих непријатеља. Нужно је било, да постоји једна птица грабљивица, која ће бранити слабије чланове заједнице, од грабљивих крагуја, и којој би се, будући да је најснажнија, могла поверити та одбрана. Али пошто је краљ грабљивица, био често расположен да мало прореди и своје стадо, то је дакле ваљало бити увек на опрезу и знати се бранити и од његовог кљуна и ноктију.

Родољуби су с тога тежили, да ограниче власт, која би припадала владоцу над заједницом, и то ограничавање било је оно, што се онда разумевало, под слободом. Постоје два пута којима се ударило, да се то постигне. Извојевало би се, прво, признање неких установа, такозваних политичких права и слободе, које владалац није смео оборити а да не постане вероломан, и да не оправда извештан отпор или општи устанак против себе. А друго, што се касније увело, било је неко уставно ограничење, по коме је најважнија радња владајуће силе зависила од воље целине, или једног тела, од кога се очекивало да заступа општу корист. У већини европских земаља, морала се владајућа сила покорити оном првом ограничењу.

Са овим другим ограничењем, не догоди се тако, и сад настаде главни задатак свих пријатеља слободе, да се ово постигне, а где је оно већ отпочето, да се што савршеније спроведе. И то остаде циљ и преко тога не пође се даље нигде, где год човечанству беше повољно, да се један непријатељ другим обара, да му господари један господар, под условом да је оно мање више заштићено од његовог насиља.

Али у току човечанског развитка дошло је време, кад се више не држи, да је прека нужда, да владоци имају власт неограничену, која је по себи упркос општем добру. Људима се